

به نام خدا

# سواد رسانه ای معلمان

مؤلفان :

صدیقه شاه حیدری پور  
معصومه قیصری  
فاطمه پورجهانشاهی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه : شاه حیدری پور، صدیقه، ۱۳۵۹  
عنوان و نام پدیدآور : سواد رسانه ای معلمان/ مولفان صدیقه شاه حیدری پور، معصومه قیصری،  
فاطمه پورجهانشاهی.  
مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.  
مشخصات ظاهری : ۱۰۶ ص.  
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۴۸-۳  
وضعیت فهرست نویسی : فیبا  
موضوع : معلمان - سواد رسانه ای  
شناسه افزوده : قیصری، معصومه، ۱۳۶۳  
شناسه افزوده : پورجهانشاهی، فاطمه، ۱۳۶۵  
رده بندی کنگره : PN۲۱۵۷  
رده بندی دیویی : ۸۰۹/۲۱۸  
شماره کتابشناسی ملی : ۹۴۹۳۸۷۹  
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا

نام کتاب : سواد رسانه ای معلمان  
مولفان : صدیقه شاه حیدری پور - معصومه قیصری - فاطمه پورجهانشاهی  
ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)  
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر  
تیراژ : ۱۰۰۰ جلد  
نوبت چاپ : اول - ۱۴۰۳  
چاپ : زبرجد  
قیمت : ۱۰۶۰۰۰ تومان  
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان :  
<https://chaponashr.ir/ketabresan>  
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۴۸-۳  
تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵  
[www.chaponashr.ir](http://www.chaponashr.ir)



# فهرست مطالب

| صفحه    | عنوان   |
|---------|---|
| ۵.....  | مقدمه   |
| ۷.....  | فصل اول: مدارس آینده  |
| ۷.....  | آموزش و پرورش آینده   |
| ۷.....  | مدارس آینده   |
| ۹.....  | مهارت‌های مورد نیاز معلم در عصر دانائی                            |
| ۱۲..... | اهداف آینده آموزش و پرورش باید در چه راستائی باشد؟                |
| ۱۴..... | معلمان موفق هیچگاه تبعیض را دوست ندارند                           |
| ۱۵..... | قدرت و نفوذ معنوی معلم را چگونه می توان شناخت؟                    |
| ۱۶..... | دانش و مهارت‌های پیداکوژیکی معلم                                  |
| ۱۷..... | عمده ترین اهداف معلم  |
| ۱۷..... | پی بردن به راز های موفقیت معلم                                    |
| ۱۸..... | مفاد ارتباط معلم با اولیای شاگردان                                |
| ۱۹..... | نقش معلم در یاد دهی و یادگیری                                     |
| ۲۰..... | تقویت رشد فرهنگی شاگردان از جانب معلمان با تجربه                  |
| ۲۳..... | فصل دوم: سواد رسانه ای  |
| ۲۳..... | مبانی سواد رسانه ای   |
| ۲۴..... | عناصر سواد رسانه‌ای   |
| ۲۴..... | ویژگی‌های سواد رسانه‌ای   |
| ۲۵..... | رویکردهای سواد رسانه‌ای   |
| ۲۶..... | کسب دانش رسانه‌ای   |
| ۲۶..... | اصول سواد رسانه‌ای  |
| ۲۷..... | معلم و دانش رسانه ای  |
| ۳۰..... | رویکرد دین به فضای مجازی  |
| ۳۱..... | تعاملات آموزشی در فضای مجازی                                      |
| ۳۲..... | نقش و مسئولیت های معلم در تعلیم و تربیت مبتنی بر فناوری           |
| ۳۳..... | نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات و سواد رسانه ای در برنامه ریزی درسی |
| ۳۴..... | چیستی سواد رسانه‌ای   |

|           |              |  |
|-----------|--------------|--|
| ۳۸        | .....        | زادگاه مفهوم سواد رسانه‌ای                                 |
| ۳۹        | .....        | اهمیت سواد رسانه‌ای  |
| ۴۰        | .....        | ضرورت‌های سواد رسانه‌ای                                    |
| ۴۲        | .....        | ویژگی‌های اصلی سواد رسانه‌ای                               |
| ۴۳        | .....        | اصول سواد رسانه‌ای   |
| ۴۴        | .....        | توانایی‌های مرتبط با سواد رسانه‌ای                         |
| ۴۵        | .....        | فرایندهای شناختی موجود در آموزش سواد رسانه‌ای              |
| ۴۵        | .....        | روش‌های ارتقاء سواد رسانه‌ای                               |
| ۵۱        | .....        | ارتقای سواد رسانه‌ای کودکان با بلند خوانی برای آنها        |
| ۵۳        | .....        | مبانی نظری سواد رسانه‌ای                                   |
| ۵۹        | .....        | آموزش سواد رسانه‌ای  |
| ۶۰        | .....        | نظریه‌های رسانه در تعامل با سواد رسانه‌ای                  |
| <b>۶۷</b> | <b>.....</b> | <b>فصل سوم: چند رسانه‌ای آموزشی</b>                        |
| ۶۷        | .....        | تعاریف چند رسانه‌ای آموزشی                                 |
| ۶۸        | .....        | تاریخچه چند رسانه‌ای آموزشی                                |
| ۶۸        | .....        | عناصر نظام‌های چند رسانه‌ای                                |
| ۷۳        | .....        | دلایل استفاده از چند رسانه‌ای در آموزش                     |
| ۷۳        | .....        | کلیات طراحی در چندرسانه‌ای‌های آموزشی                      |
| ۷۴        | .....        | چرایی استفاده از چند رسانه‌ای‌ها در آموزش                  |
| <b>۷۷</b> | <b>.....</b> | <b>فصل چهارم: یادگیری چند رسانه‌ای</b>                     |
| ۷۷        | .....        | نظریه شناختی یادگیری چند رسانه‌ای                          |
| ۷۸        | .....        | فرضیه‌های اساسی درباره‌ی نظریه شناختی یادگیری چند رسانه‌ای |
| ۸۰        | .....        | فرایندهای شناختی در یادگیری چندرسانه‌ای                    |
| ۸۱        | .....        | اصول طراحی یادگیری چند رسانه‌ای                            |
| ۸۳        | .....        | اصولی برای کاهش پردازش اضافی                               |
| ۹۱        | .....        | نظریه شناختی یادگیری چند رسانه‌ای مایر                     |
| ۹۳        | .....        | اصول طراحی یادگیری چندرسانه‌ای                             |
| ۹۶        | .....        | نظریه شناختی - تأثیری مایر                                 |
| <b>۹۹</b> | <b>.....</b> | <b>منابع و مأخذ</b>  |
| ۹۹        | .....        | منابع فارسی  |
| ۱۰۳       | .....        | منابع لاتین  |

## مقدمه

در عصر پرتلاطم اطلاعات که هر روز افراد در مواجهه با رسانه های گوناگون شنیداری، دیداری و نوشتاری هستند، سواد رسانه ای یکی از ضروریات زندگی اجتماعی تلقی میشود و اهمیت آن کمتر از سواد خواندن و نوشتن نیست. چراکه به واسطه سواد رسانه ای گزینش های صحیح از پیام های رسانه ای میسر خواهد شد. لذا نهادهای اجتماعی- آموزشی، همچون آموزش و پرورش، دانشگاهها و مراکز آموزشی، به عنوان متولیان امر آموزش و تربیت انسان، در این زمینه نقش عمده ای بر عهده دارند. از آنجا که دانش آموزان هر روز با سیل عظیمی از پیامهای رسانه ای روبه رو میشوند و در بیشتر موارد نمیدانند که چگونه یک پیام رسانه ای را از پیام رسانه ای دیگر به طور دقیق تشخیص بدهند. آموزش سواد رسانه ای توانایی دانش آموزان را در دستیابی، تحلیل، ارزیابی و تولید پیام های رسانه ای افزایش میدهد. همچنین، مهارتهای تفکری و دیدگاههای انتقادی را برای آنان به ارمغان می آورد. با دستیابی به این مهارتها، دانش آموزان میتوانند روش های متقاعدسازی و جهت گیری های پیام را شناسایی کنند و ارزشهای فرهنگی و اجتماعی را که از طریق پیام رسانه منتقل میشود، به نحوی بشناسند. علاوه بر این، آموزش سواد رسانه ای چگونگی ساخت و تولید پیام های رسانه ای را به دانش آموزان یاد میدهد. همزمان با افزایش سطح آگاهی دانش آموزان از چگونگی تولید پیام های رسانه ای، توانایی آنها در ارزیابی و تجزیه و تحلیل پیام های رسانه ای افزایش می یابد. به منظور تحقق مهمترین هدف آموزش و پرورش که آماده سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی در جامعه است، انتظار می رود آموزش و پرورش با تغییرات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطح ملی و بین المللی متناسب و هم جهت باشد. اگر آموزش و پرورش با رویکردهای جهانی همسو نباشد، منسوخ خواهد شد و آموزش های غیر رسمی و فراملی جای آموزش های آن را خواهد گرفت. مخاطبان عصر اطلاعات، به ویژه نوجوانان و جوانان ما، نیازمند آموختن مهارت های سواد رسانه ای هستند تا بتوانند اهداف

نهفته در سبک زندگی القا شده در هر پیام را شناسایی کنند و برخورد فعالانه تری با محتوای پیام های رسانه ای داشته باشند. این هدف هنگامی محقق میشود که نهادهای آموزشی بتوانند افراد را طوری پرورش دهند که قدرت تشخیص و توانایی رمزگشایی محتوای پیام های رسانه ای را داشته باشند.

# فصل اول

## مدارس آینده

### آموزش و پرورش آینده

سازمان جهانی کار نیازهای آموزشی و پرورشی در اقتصاد جدید جهانی را بعنوان "آموزش پایه برای همه"، "مهارت‌های کاری برای همه" و "آموزش مادام‌العمر برای همه" تعریف می‌کند.

در صورت توجه آموزش و پرورش به اصلاح روش‌های آموزش و توانائی‌های فردی، تجدیدنظر در تربیت معلم و توسعه ICT می‌تواند از کارایی برخوردار باشد. در یک کلام ICT در آموزش و پرورش از خود نمی‌تواند چشم انداز آرمانی ایجاد کند. بلکه افق آرمانی آن اصلاحات است. یعنی اگر ما اصلاحات بنیادی را سرلوحه کار قرار دهیم و برنامه ریزی کنیم، می‌توانیم از ICT جهت رفع شکاف‌های موجود استفاده کنیم ولی بدون در نظر گرفتن اصلاحات نتیجه‌بخش نخواهد بود. به زبان علمی ساده‌تر، اصلاحات بنیادی در آموزش و پرورش در دهه اول هزاره سوم میلادی گذر از نظام سنتی آموزش و پرورش و دستیابی به نظام نوگرا و مدرن مبتنی بر دانایی است.

### مدارس آینده

#### ۱- مدارس مجازی:

کلاس مجازی یکی از محصولات فناوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه آموزش است. در این روش، آموزش‌های مورد نظر در مکانی مشخص، ارائه و سپس با بهره‌برداری از روش‌های انتقال، همزمان یا ناهمزمان به مکان دیگر منتقل می‌شود با استفاده از آموزش

مجازی می‌توان هر کامپیوتر را به یک کلاس درس تبدیل نمود و در هر کجا یا در هر زمان از این آموزش برخوردار بود.

## ۲- مدارس هوشمند

مدارس هوشمند ماهیتی بینابین دارند، یعنی از مدارس سنتی فاصله می‌گیرند و در آن از انواع فناوری اطلاعات و ارتباطات بهره گرفته می‌شود، تا در خدمت فرایند یاددهی - یادگیری قرار گیرد و کیفیت آن را ارتقاء دهد. این مفهوم با مفهوم مدرسه مجازی متفاوت است. زیرا دانش‌آموزان در مدرسه هوشمند حضور دارند، اما در مدرسه مجازی، خیر. انتظار می‌رود که پروژه مدارس هوشمند بتواند از فناوری اطلاعات و ارتباطات بیشترین استفاده ابزاری و توانمند سازی را در جهت افزایش کیفیت آموزش و پرورش دانش‌آموزان به عمل آورد. مدرسه هوشمند مدرسه فیزیکی است، که کنترل و مدیریت آن مبتنی بر فناوری کامپیوتر و شبکه می‌باشد و محتوای اکثر دروس آن الکترونیکی و سیستم ارزشیابی و نظارت آن هوشمند است. در این مدرسه نقش مدیر، معلم، دانش‌آموز و والدین تغییر خواهد کرد.

## اهداف مدرسه هوشمند

۱. رشد همه جانبه دانش‌آموزان (ذهنی. جسمی. عاطفی و روانی)
۲. ارتقاء توانایی‌ها و قابلیت‌های فردی
۳. تربیت نیروی انسانی متفکر و آشنا به فناوری
۴. افزایش مشارکت مردم

در مدرسه‌ای که مبتنی بر IT است، اساساً نگاه تعلیم و تربیت تغییر می‌یابد و دیگر معلم به عنوان آموزش دهنده و دانش‌آموزان به عنوان یادگیرنده ی صرف نخواهند بود، بنابراین محتوای آموزشی هم باید منطبق با نقش معلمان و دانش‌آموزان به طور خاصی طراحی و تدوین شود. در مدارس هوشمند بحث فعالیت‌های گروهی و استفاده از تمامی توانمندی‌ها و استعداد دانش‌آموزان مطرح است و با همه ی دانش‌آموزان به یک صورت برخورد نمی‌شود و یک شیوه آموزشی در این گونه مدارس نمی‌تواند پیاده شود. به هر دانش‌آموز باید به یک شکل و شیوه یادگیری خاص آموزش داده شود که در این گونه موارد IT چاره ساز خواهد بود. در این مدرسه برنامه ریزی و تدارک امور تدریس،



مدیریت فناوری آموزشی، رسیدگی به وظایف تخصصی در محیط یاددهی - یادگیری، برنامه ریزی و تدارک امور تدریس، مدیریت فناوری آموزشی، رسیدگی به وظایف تخصصی در محیط یاددهی - یادگیری و ارائه آموزش اثر بخش از مسؤولیت‌های معلم به شمار می‌رود و این همه نیازمند مهارت و آموزش دقیق و کارآمد معلمان در مدرسه هوشمند می‌باشد.

### مهارت‌های مورد نیاز معلم در عصر دانائی

آنچه مسلم است تلاش‌های گوناگونی باید در سرتاسر سیستم آموزشی برای موفقیت ICT صورت گیرد، که در این میان مهم‌ترین عنصر معلم است. پژوهش‌های انجام شده در مورد کاربرد ICT در زمینه‌های مختلف آموزشی در طی سال‌ها، متفقاً ناتوانی معلمان را به عنوان یک مانع موفقیت، در درک اینکه چرا آنها باید از ICT استفاده کنند و چگونه بدرستی از آن کمک گیرند تا بهتر تدریس کنند، نشان می‌دهد متاسفانه بیشتر پیشرفت تخصصی معلمان در ICT، در زمینه آموزش ابزارها و تأکید بر کاربرد آنها در آموزش بوده است.

در تعریف آقای پروفیسور نوازشریف تکنولوژی دارای چهار جزء است که به صورت شاخص کمی روی منحنی نشان داده شده است:

- سخت افزار: مجموعه‌ای از ماشین‌ها و دستگاه‌ها  
- سازمان: ساختار سازمانی

- اطلاعات: محصول پردازش داده‌ها

- مهارت: توانائی بکارگیری دانش و تخصص‌ها در انجام فرایندهای شغلی

هر یک از چهار شاخص تکنولوژی که در بالا اشاره شد، روی یک محور تعریف می‌شود و حداکثر آن نیز یک می‌باشد و پس از وصل این چهار شاخص به یکدیگر مربعی به دست می‌آید که سطح آن میزان توسعه یافتگی تکنولوژی را نشان می‌دهد. بررسی انجام شده در یکی از سازمان‌های ایران نشان داده بود که ما از نظر شاخص ماشین‌آلات در حد خوبی (نزدیک به ۶۵٪) می‌باشد که سطح بسیار کوچکی را شامل می‌شود و میزان عقب ماندگی توسعه تکنولوژی را نشان می‌دهد. بنابراین در بحث مهارت می‌توان گفت که گسترش منابع انسانی با تخصص‌ها و مهارت‌های لازم یکی از اقدامات اساسی در ایجاد

زیربنای مورد نیاز برای جذب و بهره‌برداری از تکنولوژی‌های مفید و پیشرفته است و سازمان آموزش و پرورش می‌تواند نقش مهمی در ارائه مهارت‌ها و ارتقاء دانش افراد داشته باشد.

یکپارچه سازی موثر ICT در سیستم آموزشی یک فرایند پیچیده است که نه تنها فناوری را درگیر می‌کند، بلکه برنامه آموزشی و فن آموزش، آمادگی نهادی، شایستگی‌های معلم و سرمایه گذاری دراز مدت را هم درگیر می‌کند. و در حقیقت چنان اهمیت حیاتی به موضوع می‌دهد که به دست‌آوردن فناوری آسان‌ترین قسمت آن است. و بدون شک آماده سازی منابع انسانی و پذیرش اینکه مفهوم سرمایه انسانی می‌تواند یک میان بر بسیار مؤثر جهت اجرای برنامه‌های آموزشی باشد، از اهمیت بالایی برخوردار است.

زمانیکه مساله ICT در مدارس مطرح می‌شود، توسعه مهارت‌های معلمان در استفاده از IT به عنوان یکی از عوامل مهم برنامه مورد توجه قرار می‌گیرد. نتایج تحقیق نشان داده است که در فرایند یادگیری در زمینه چگونگی استفاده معلم از ICT در کلاس درس و چگونگی کاربرد ICT توسط دانش‌آموزان، اطلاعات کمی قابل دسترسی می‌باشد. برای تغییر و دگرگون کردن روش‌های سنتی و تکراری، معلمان باید از توانایی‌های لازم برای استفاده موثر از ICT برخوردار باشند و با علاقه و انگیزه آن را پیگیری کنند. تشکیل گروه‌های کاری معلمان در رشته‌های تخصصی مشابه، نقش بسیار مهمی در قبول تغییر و عدم مقاومت در برابر آن دارد. زمینه‌های پیش برنده و تسهیل گر توسعه ICT در آموزش و پرورش، توسعه مهارت‌های معلمین است. از آن جهت که عدم درک رهبران آموزشی نسبت به اهداف ICT در مدرسه، یکی از عوامل مهم بازدارنده موفقیت برنامه بشمار می‌رود.

مهارت‌های مورد نیاز معلم را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

### ۱- پیشرفت تخصصی معلمان: که شامل پنج محور است:

- ۱- مهارت در کاربردهای ویژه
- ۲- ادغام در برنامه‌های درسی موجود
- ۳- تغییرات برنامه‌های درسی در ارتباط با کاربرد IT (شامل تغییرات در طراحی آموزشی)

#### ۴- تغییرات در نقش معلم

##### ۵- پشتیبانی از تئوری‌های آموزشی

بطور ایده آل این موارد باید در آموزشهای قبل از خدمت معلمان مطرح شده و در ضمن خدمت نیز ارتقاء یابند. در بعضی کشورها، مانند سنگاپور، مالزی و انگلستان، به رسمیت شناختن تعلیمات درسی مستلزم کاربرد ICT است. ICT با سرعت فناوری‌ها را متحول می‌کند و در این میان حتی نخبه‌ترین معلمان ICT نیاز به ارتقاء مهارت‌هایشان داشته و از آخرین پیشرفت‌ها و بهترین تجربیات استقبال می‌کنند. هر چند اولین کانون توجه، مهارت‌های با کاربردهای ویژه است، ولی چهار کانون دیگر اگر مهم‌تر نباشند، با آن مساویند. پیشرفت تخصصی معلمان در ICT، در زمینه آموزش ابزارها و تاکید بر کاربرد آنها در آموزش بوده است.

#### ۲- پیشرفت حرفه‌ای معلمان بعنوان اساس کاربرد آموزشی ICT

در سال ۱۹۹۷، در کشور اوگاندا، برنامه پیوندهای جهانی برای توسعه، تحت حمایت بانک جهانی بوجود آمد. که هدف آن، کمک به دولت برای آوردن اینترنت و وب جهانی به مدارس متوسطه کشور بود. این برنامه ۳ جزء دارد: اتصال و پیوند، آموزش، نظارت و ارزیابی. از آنجا که خیلی از سازمان‌های محلی و بین‌المللی بر ارایه فناوری، جهت مدارس تکیه دارند، این برنامه در طول سال‌ها یک شهرت جهانی بعنوان یکی از ارایه کنندگان اصلی خدمات پیشرفت حرفه‌ای معلمان، مدیران مدارس و سیاستگذاران در تمام کشورهای در حال توسعه پیدا کرد. برنامه توسعه حرفه‌ای برای پیشرفت معلمان که در ابتدا بصورت حضوری توسط اساتید محلی و بین‌المللی ارائه می‌شد، و با سرویس Online دنبال شده است، دارای پنج مرحله است:

##### مرحله صفر - سواد کامپیوتر

هدف: آشنایی با اساس فناوری کامپیوتر و کمک به شرکت کنندگانی که مهارت و دانش کامپیوتر نیاز دارند. و سواد عمومی کاربری کامپیوتر و بومی سازی استاندارد ICDL

##### مرحله ۱- آشنایی با اینترنت برای یادگیری و آموزش

هدف: آشنایی با مفاهیم پایه فناوری‌ها و مهارت‌های لازم برای معرفی فناوری شبکه و اینترنت برای یادگیری و آموزش مباحث اولیه امکانات جدید و ایجاد پروژه‌های ایمیل.